

# Citads, aglomeraziuns e vischnancas centralas

Co sa lascha tschiffar ed analisar il process d'urbanisaziun?

■ **Tar ina citad sa tracti statisticamain d'ina vischnanca cun in dumber d'abitants d'almain 10000 – quest infurmaziun tutga tar la savida generala e cun quella para a l'emprima egliada d'esser ditg tut en chaussa. Ma sco savens sa preschenta la realitad a moda bundant pli complexa: En tge svilup continuant ch'il territori da caracter urban en Svizra sa chatta, mussa la terminologia da l'uffizi federal da statistica che sto vegnir adattada cun continuadamain.** Dapi passa 100 onns definischa l'uffizi federal da statistica aglomeraziuns e territoris urbans. Dapi la definiziun dal territori urban che sa basava sin las datas da la dumbrasiun dal pievel da l'onn 2000 ha gi lieu in svilup impurtant dal territori: augment da la populaziun, emigraziun da la populaziun citadina en ils conturns sco er meglioraziuns tar l'infrastructura dal traffic han midà essenzialmain la structura dal territori. Ultra da quai sa basan la dumbrasiun dal pievel e la statistica da la structura d'interpresas da nov per gronda part sin datas dals registers, uschia che las unitads da datas en sa midadas en cumparegliaziun cun las enquisas da questinaris ch'èn vegnidas fatgas pli baud. Quests midaments han necessità l'uffizi federal da statistica da sviluppar ina nova metoda per definir las aglomeraziuns per pudair far explicaziuns statisticas d'ina auta qualitat davart il process d'urbanisaziun actual. En quest connex èsi sa mussà ch'il territori da caracter urban po vegnir descrit mo per part cun agid d'aglomeraziuns. Perquai èn vegnidas stgaffidas duas categorias novas dal territori da caracter urban ordaifer las aglomeraziuns.



La nova definiziun identifitgescha l'emprim in moda indirecta las structures architectonicas vesavilas sco areals d'abitadi e d'industria. En quest connex vegn applitgada ina procedura da raster ch'è independenta da cunfins administrativs. Quai reducecha la sensibilitad da la definiziun da l'aglomeraziun envers fusiuns da vischnancas. Cun agid da valurs minimalas concernent la spessezza ed il dumber d'abitants e da piazzas da lavur en in territori coerent vegnan alura determinads centers d'aglomeraziun potenzials (metoda morfologica). Cun resguardar supplementarmain las pernottaziuns vegni regn quint da l'impurtanza da centers turisticis.

## Aglomeraziuns sa basan sin ina metoda morfologica e sin ina metoda funcziunala

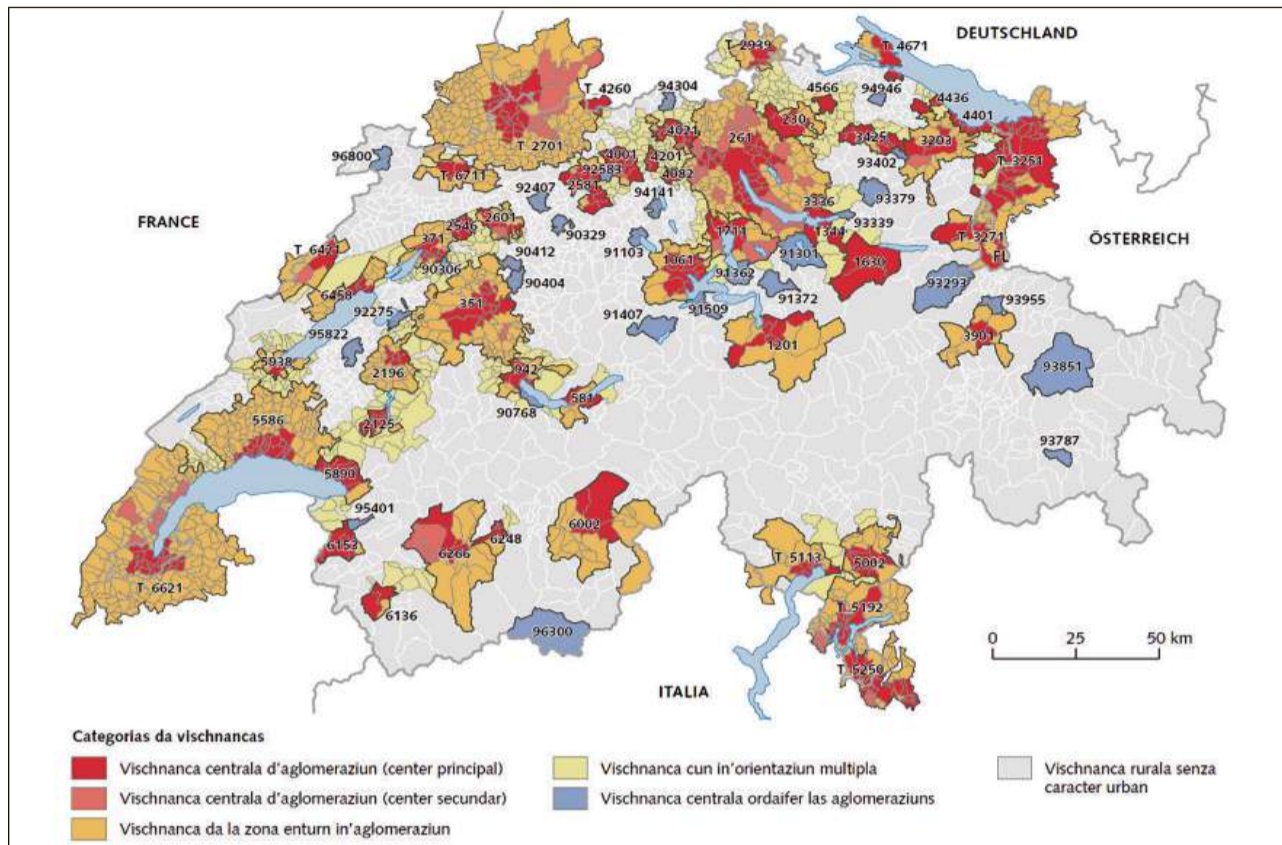
En lieus ch'han ina gronda spessezza d'abitants e da piazzas da lavur sa chattan savens er indrzs d'infrastructura e purschidas da servetschs impurtants. Grazia a l'attractivitat che resulta da quai creschan ils centers d'aglomeraziun potenzials (definids ordavant) in intschess, entaifer il qual ils umans sa movan u communitgeschan per satisfar lur basegns e lur interess. Quest intschess vegn designà sco zona enturn in'aglomeraziun. Statisticamain po el vegnir defini cun agid d'entreschaments da pendularis (metoda funcziunala).

Vischnancas che adempleschan ils criteris da vischnancas centralas u da vischnancas da la zona enturn in'aglomeraziun, ston avair – sin ina surfatscha coerenta – almain 20 000 abitants (incl. ils equivalents da pernottaziuns) per valair sco aglomeraziun. Las aglomeraziuns pon en quest connex er surpassar ils cunfins nazionalis, perquai che l'irradiaziun da centers d'aglomeraziun na ferma betg al cunfin da la Svizra.

La nova definiziun da l'aglomeraziun sa basa pia sin cundiziuns morfologicas (spessezza d'abitants e d'occupaziun) e funcziunalas (fluss da pendularis) da l'urbanitad.

## Ampla diversitad d'aglomeraziuns

La Svizra ha ina structura urbana multifara che cuntegna grondas aglomeraziuns cun attraziun internaziunala, ma er pli pitschnas cun in'impurtanza regionala. La pli



Il territori da caracter urban en Svizra (situaziun dal 2012).

gronda da las 49 aglomeraziuns definidas da nov è Turitg cun 1,28 milliuns abitants, suandada da Basilea e Geneva (duas aglomeraziuns transcunfinalas cun var 823 000 resp. 819 000 abitants). Questas trais aglomeraziuns furman en quest connex ina zona che s'extenda fin 35 km davent dal center. La pli pitschna aglomeraziun da la Svizra è Martigny cun bundant 20 000 abitants. La pli gronda part da las aglomeraziuns sa chatta, grazia a las relaziuns topograficas naturalas, en la Svizra Bassa. Ulteriuras sa chattan en la Val dal Rain, en la Val dal Rodan ed en il Tessin. Dudesch da las aglomeraziuns èn aglomeraziuns transcunfinalas. En tschintg cas dominescha però la populaziun da la part da l'exteriur (per exempel Como-Chiasso, Constanza-Kreuzlingen).

En las vischnancas centralas d'aglomeraziun ch'occupavan l'onn 2012 12% da la surfatscha da la Svizra e 38% da la surfatscha d'abitadi, vivevan 59% da la populaziun ed existivan 70% da las piazzas da lavur. En las zonas enturn in'aglomeraziun è questa relaziun pli equilibrada: sin in territori da la grondezza da 17% da la surfatscha nazionala svizra abitavan 15% da la populaziun. Tut en tut abitavan 73% da la populaziun en aglomeraziuns. En ils territoris a l'exteriur da las aglomeraziuns transcunfinalas vivevan totalmain circa 1,2 milliuns persunas. Quai correspunda a 17% da la populaziun totala da tut las aglomeraziuns.

## Das categorias novas da vischnancas da caracter urbanas ordaifer las aglomeraziuns

Numerusas vischnancas sa chattan en il champ d'influenza da dus u da dapli centers d'aglomeraziun. Perquai vegnan ellas preschentadas sco categoria independenta «vischnancas cun in'orientaziun multipla». Ellas sa chattan tranter las aglomeraziuns ed han, sco las vischnancas da la zona enturn in'aglomeraziun, er ina gronda quota da pendularis en direzziun da las vischnancas centralas d'aglomeraziun. 350 vischnancas cun totalmain 576 000 abitants (7% da la populaziun da la Svizra) vegnan attribuidas a questa categoria territoriala ch'è vegnida definida da nov.

Ordaifer las aglomeraziuns datti er vischnancas in gruppas da vischnancas ch'han er centers cun ina gronda spessezza d'abitants e da piazzas da lavur, ma na furman nagina aglomeraziun, perquai ch'ellas èn memia pitschnas. Perquai vegnan preschentadas 57 «vischnancas centralas ordaifer las aglomeraziuns». 12 da quellas furman per sai in center, las autras 45 furman gruppas che consistan da 2 fin 5 vischnancas, da las qualas resultan ensemen 16 centers. Tar ils centers ordaifer las aglomeraziuns sa tracti savens da centers regionalis; exempel èn Lyss, Payerne, Murten, Sviz, Landquart u Zermatt.

## Tipologia dal territori da caracter urban

Las categorias attribuidas a las singulas vischnancas èn vegnidas grupadas a tips da territori surordinads, e quai tenor ils criteris morfologics u funcziunalis applitgads.

Il territori da caracter urban cumpiglia ultra da las vischnancas d'aglomeraziun er vischnancas cun in'orientaziun multipla sco er vischnancas centralas che sa chattan ordaifer las aglomeraziuns. Vischnancas cun in'orientaziun multipla u vischnancas da la zona enturn in'aglomeraziun pon tutina avair in caracter rural, schebain ch'ellas sa chattan en in territori da caracter urban. Questas vischnancas furman uschia ina categoria intermediara en la dichotomia citad-champagna.

En Svizra vivan 6,8 milliuns abitants en in territori da caracter urban (84% da la populaziun svizra). En quest tip da territori han in pèr chantuns ina gronda part da la populaziun; per exempel Basilea-Citad, Geneva, Zug e Turitg. Auters chantuns, sco per exempel il chantun Sursilvania, han ina part fitg pitschna. Il chantun Appenzel Daders n'ha insumma nagin territori da caracter urban.

## Midas enver la definiziun da l'onn 2000

Lanteriura definiziun da las aglomeraziuns e da las citads isoladas da l'onn 2000 è vegnida fatga a partir d'ina idea fundamentala sumeglianta sco quella descritta qua, ha però dovrà autras unitads da datas, auters criteris ed autras valurs minimalas. Plinavant existiva ella mo da trais categorias (citad centrala d'ina aglomeraziun, autra vischnanca d'aglomeraziun e citad isolada). Las differenzas tranter las definiziuns 2000 e 2012 sa basan sin il svilup da la populaziun e da las piazzas da lavur, ma er sin in'adattaziun da la metoda. Perquai èsi admiss mo en ina moda e maniera restrenscha da far cumparegliaziuns, il plitgusch anc sin il plaun da las aglomeraziuns.

Cumpareglià cun la definiziun 2000 datti l'onn 2012 en total in'aglomeraziun main. Quatter aglomeraziuns da la definiziun 2000 perdan lur status (Burgdorf, Sviz, Stans, San Murezzan), percenter survegnan quatter autras quest status: Altdorf, Glaruna, Martigny e l'aglomeraziun transcunfinala da Bad Säckingen (DE) – Stein. Ultra da quai vegn l'aglomeraziun da Wetzikon-Pfäffikon integrada en l'aglomeraziun da Turitg.

Las vischnancas centralas d'aglomeraziun occupan dapli spazi che las citads centralas da la definiziun 2000. Tenor la definiziun 2000 devi 63 citads centralas (ina fin duas per aglomeraziun). Cun la nova definiziun èn quai 430 vischnancas centralas (en media circa nov per aglomera-

ziun). Il territori da las aglomeraziuns è daventà pli grond, actualmain appartengan 1099 da totalmain 2352 vischnancas svizas ad in'aglomeraziun, 218 dapli che da l'onn 2000. Questa differenza sa declera per l'ina tras il process d'urbanisaziun e per l'autra tras l'utilisaziun d'ina nova metoda.

D'ina vart èn 330 vischnancas vegnidas attribuidas a las aglomeraziuns. Da l'autra vart èn 112 vischnancas vegnidas relaschadas dal perimenter d'aglomeraziun 2000: 60 vischnancas daventan vischnancas cun in'orientaziun multipla, 19 daventan vischnancas centralas ordaifer las aglomeraziuns (tranter auter Burgdorf, Sviz, Stans e San Murezzan) e 33 vischnancas (1% da la populaziun da la Svizra) crodan or dal territori da caracter urban (tranter auter vischnancas en il conturn da San Murezzan). Ultra da quai han in pèr vischnancas midà en in'otra aglomeraziun.

Ordaifer las aglomeraziuns han 290 vischnancas che valevan fin ussa sco vischnancas ruralas midà lur status a vischnancas cun in'orientaziun multipla. 34 vischnancas ch'èn stadas classificadas fin ussa sco vischnancas ruralas èn daventadas vischnancas centralas ordaifer las aglomeraziuns; per exempel Porrentruy, Sarnen, Murten, Payerne e Dörtingen-Böttstein.

## Nova definiziun da las citads statisticas

La definiziun vertenta da la citad statistica sa basava sin ina grondezza da vischnanca da 10 000 abitants. En ina vischnanca nova ch'è vegnida creada sin basa da fusiuns pon viver senza auter passa 10 000 abitants, repartids dentant sin bieras fracziuns pitschnas senza in center. Perquai na basta il dumber d'abitants betg pli per caracteriser ina vischnanca sco citad. Ina vischnanca che ademplescha sin ses territori communal ils medems criteris sco ils centers (spessezza e dumber d'abitants – incl. equivalents per pernottaziuns – e piazzas da lavur en in territori coerent) vegn perquai designada sco «citad statistica».

Cun la nova definiziun sin basa da criteris da spessezza èn l'onn 2012 vegnidas determinadas 162 citads statisticas. En questas citads statisticas abitavan 47% da la populaziun e sa chattavan 64% da las piazzas da lavur. Per cumparegliar devi tenor la definiziun vertenta 119 vischnancas cun dapli che 10 000 abitants (tenor la dumbrasiun dal pievel da l'onn 2000). Quellas èn vegnidas designadas da quel temp sco citads.

## Applicaziun

Nomenclaturas territorialas sco quella dal territori da caracter urban servan principalmain a cumparegliar datas statisticas te-

nor differentas categorias da vischnancas. Savens vegnan er fatgas analisis davart da las votaziuns e las elecziuns cun agid da tals tips da territori. Cun l'actualisaziun da la nomenclatura succedida ussa po vegnir giudigada l'urbanisaziun actuala en il territori per lung da l'axa dal temp. Categorias da vischnancas pon però er servir a l'administraziun ed a la politica sco med d'orientaziun.

## Definiziun da las categorias dal territori da caracter urban

**Agglomeraziuns** èn gruppas da vischnancas cun tut en tut passa 20 000 abitants (cun resguardar equivalentmain las pernottaziuns). Agglomeraziuns pon er esser transcunfinalas.

In'aglomeraziun consista en general d'in center d'aglomeraziun e d'ina zona enturn in'aglomeraziun. Mintga center d'aglomeraziun consista d'ina zona coerenta (zona centrala) da cellas da raster d'ina grondezza da 300x300 m ch'han ina spessezza d'almain 500 abitants (incl. equivalents da las pernottaziuns) plus persunas occupadas (abrevià APO) per km<sup>2</sup>. Ina zona centrala sto avair a medem temp almain 15 000 APO. Mintga zona centrala ha ultra da quai in center cun ina spessezza da passa 2500 APO per km<sup>2</sup> ed ina grondezza minimala da 5000 APO. Vischnancas, da las qualas il APO sa chatta per passa 50% en ina zona centrala vegnan designadas sco *vischnancas centralas d'aglomeraziun*. Las singulas vischnancas d'ina zona centrala furman ensemen il center da l'aglomeraziun.

Tar ils centers d'aglomeraziun vegni differenzià tranter centers principals e centers secundars (satellits). Ils centers secundars han las medemas caracteristicas sco ils centers principals, èn però – pervia da las persunas, che penduleschan a la lavur – colliads funcziunalmain cun in auter center pli grond (center principal). En quest connex sto la part da pendularis importar almain 26,67%. Ils centers principals ed ils centers secundars fan part da la medema aglomeraziun. Ultra da quai vegnan cumpigliads ils centers ch'han in dumber cumparegliabel d'abitants e da piazzas da lavur e ch'han cunfins cuminaivels ad in center d'aglomeraziun. La citad centrala d'ina aglomeraziun correspunda a la vischnanca centrala ch'ha ils pli biers APO.

Tar la zona enturn in'aglomeraziun tutgan tut las vischnancas ch'èn colliadas funcziunalmain cun il center. Ina vischnanca vegn quintada tar la zona enturn in'aglomeraziun, sche passa in terz da las persunas occupadas lavura en ina da las vischnancas centralas.

D'ina vischnanca cun in'orientaziun multipla sa tracti, sche passa in terz da las persunas occupadas (registradas al lieu da domicil) lavura en vischnancas centralas dad almain duas differentas aglomeraziuns. Il fluss da pendularis en las vischnancas centralas dad in'aglomeraziun sto en quest connex represchentar almain in quindeschavel da las persunas occupadas. Vischnancas cun in'orientaziun multipla sa chattan ordaifer las aglomeraziuns.

Er ordaifer las aglomeraziuns pon singulas vischnancas u vischnancas cunfinatas adempir ils criteris da spessezza per in center, ma tutina betg cuntanscher la grondezza minimala d'ina aglomeraziun. Sch'ina valur minimala da 12 000 APO en la zona centrala sco er d'almain 14 000 APO sin tut il territori da las vischnancas perturgadas vegn surpassada, vegnan ellas designadas sco *vischnancas centralas ordaifer las aglomeraziuns*.

## La preschentaziun:

Uffizi federal da statistica. Territori da caracter urban en Svizra. Neuschatel 2014.

## Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4125  
www.chatta.ch